

11. Словарь української мови : у 4-х тт. / за ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909. URL: [репринтне вид.]. Київ : Лексикон, 1996].

12. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.

13. Словник української мови : в 11 т. Київ :, 1973. URL: <http://sum.in.ua/>

14. Тожсамість. *Словopedia*. URL: <http://slovpedia.org.ua/103/53410/1078695.html>

15. Kulbabska O. V., Shatilova N. O. EVERYDAY CULTURE OF PEOPLE FROM BUKOVYNA: LEXICOGRAPHIC PROFILE (Повсякденно-побутова культура буковинців: Лексикографічний профіль). *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Collective monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. Vol. 1. P. 365–381. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-031-5-22>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-280-0-21>

Мікрюкова К. О.

*кандидат філологічних наук,
викладач вищої категорії,*

*ВСП «Фаховий коледж Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського»*

КОНЦЕПТ «КОХАННЯ І ШЛЮБ» У ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ

Відомий постулат римського поета стверджує: «Amor omnibus idem – любов в усіх та сама». «Amor» поширюється не лише на «homo sapiens», але і на весь тваринний світ. Але саме «homo sapiens» завдяки своїй унікальній здібності говорити і писати зафіксував у словесних формулах усі перипетії та різновиди кохання (і шлюбу), а також своє розуміння цього всеосяжного почуття.

Поняття концепту у нашому розумінні – це мовний і ментальний феномен, що об'єктивує інформацію, представлену в народній культурі та художній творчості. Концепт «кохання і шлюб» – споконвічно людські прояви соціальної організації суспільства, що вербалізуються в українській та російській фразеології. Відомо, що мовними стереотипами, у яких відбито певні уявлення соціуму є не лише слова,

але і, насамперед, фразеологізми. Фразеологічний матеріал (усі види стійких словесних комплексів від ідіом до паремій) створює широкі можливості завдяки специфічності фразеологічного значення.

Різні сфери людської діяльності, світосприйняття й світовідчуття людини – це сфери, найбільш активно виражені у фразеології. Однією зі сфер людської діяльності, що яскраво відображена у фразеології, – це кохання, шлюб, сім'я, сімейні стосунки. До універсальних смислів із впевненістю можемо віднести такі концепти, як кохання, заручини, шлюб, одруження, сім'я, сімейні стосунки, котрі утворюють широке семантичне поле або семантичну групу, що складається з менших фразеотематичних груп згідно з назвою концептів.

Як форму вираження семантичної ознаки «сімейний союз» розглянемо складні знаки образної номінації – фразеологізми. Ця група представлена ідіомами (союз любові – союз любви, любовний трикутник – любовний треугольник – узи Гімenea – узы Гименея, солом'яна вдова – соломенная вдова, чорна вдова – черная вдова, чужа кістка, скакати в гречку тощо), фраземами (взяти шлюб – вступать в брак, вийти заміж – выйти замуж, шлюбний контракт – брачный контракт, цивільний шлюб – гражданский брак; фіктивний шлюб – фиктивный брак), пареміями (Любовь превыше всего – любовь над усе!; Милые бранятся, только тешатся; Все счастливые семьи похожи одна на другую, каждая несчастливая семья несчастна по-своему (Л. Толстой); Не хвастайся, як попівна заміж! Попівна хвасталася, та й тепер сидить; Оце тобі, бабусю, наука – не ходи заміж за онука; Сорочки немає, а женитись гадає; Нехай мене той голубить, а хто вірно мене любить).

Ця сукупність фразеологічних одиниць має чітко виражену бінарність: ідеальне представлення про шлюб, сім'ю, сімейні стосунки та приземлене, що спирається на тривалий досвід людських взаємин.

Оскільки людині властиве прагнення до ідеалу, мрії про ідеал та ідеальне, то ці прагнення відобразилися у вербально-образному вираженні таких понять, як шлюб, сімейні узи, подружжя. Ідеальне уявлення про шлюб: брак – это союз любви (вислів сягає біблейських текстів). Любов-почуття, любов-уподобання, любов-схильність, любов-відданість є християнськими чеснотами. Любов над усе! Без неї немає людини. Порівняйте біблійні тексти: «Коли я говорю мовами людськими й ангольськими, та любові не маю, – то став я як мідь та дзвінка або бубон гудячий!» (1); «І коли маю дара пророкувати, і знаю всі таємниці й вусі знання, і коли маю всю віру, щоб навіть гори переставляти, та любові не маю, – то я ніщо!» (1) // «Если я говорю языками человеческими и ангельскими, а любви не имею, то я – медь звенящая, или кимвал звучащий»; «Если имею дар пророчества, и знаю все тайны,

и имею всякое познание и всю веру, так – что могу и горы переставлять, а не имею любви, – то я ничто» (2). Любов персоніфікується в біблійних текстах та усному мовленні: «любов довго терпить, любов милосердствує, не заздрить любов не величається, не надимається, не поводитися нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить в усе, сподівається всього, усе терпить!» (1).

Шлюб – це союз двох закоханих, котрі знайшли свою половинку. Порівняйте словосполучення, що є в українській та російській мовах: шукати свою половину – искать свою половину; знайти свою (другу) половину – найти свою (вторую) половину. Шлюб – це союз угодний Богу, адже шлюби укладаються на небесах.

Ідеальне уявлення про свою другу половину: дівчата мріють про принца на білому коні, про лицаря без страху і догани, про чоловіка своєї мрії, який і каву у ліжку і зірку з неба – и кофе в постель и звезду с неба. Обранець – це той, з ким рай і в курені. І в російській, і в українській мові існують відповідні прислів'я з милим рай і в курені – с милым рай и в шалаше; з милим рай і в курені. А хлопці мріють про «чистейшей прелести чистейший образец». Але любов сліпа, любов засліплює – проголошує латинське прислів'я. Порівняйте народне прислів'я любов зла, полюбиш і козла – любов зла, полюбишь и козла. Ідеалістичне уявлення про подружжя – бути єдиним цілим у радості і в горі; Хоч хліб із водою, аби милий з тобою. Недарма в Біблії сказано: Покине тому чоловік батька й матір, і пристане до дружини своєї, – стануть обоє вони одним тілом... (1) // ...посему оставит человек отца и мать и прилепится к жене своей, и будут два одною плотью... (2), тобто чоловік і жінка в ідеалі повинні бути єдиними. Порівняйте народне стилістичне знижене, іронічне: Муж и жена – одна сатана. Фаталістичне уявлення про супутника життя: суженого на коне не объедешь; з ким судилося, з тим і бути. Життєво-філософське уявлення про почуття майбутнього подружжя: стерпится – слюбится; Хоч на краю, та в раю. У фразеологізмах відображене уявлення і про тривалість шлюбу: до гробовой дошки – до гробовой доски; поки смерть нас не роз'єднає – пока смерть не разлучит нас.

Прислів'я, приказки, афоризми, що виражають різні судження, уявлення, думки про сімейні узи, супутника життя, є яскравим свідченням того, що «Человек, словно в зеркале мир, – многолик. Он ничтожен – и он же безмерно велик!» – як писав О. Хайям. Наприклад: Брак – это как осажденная крепость, те, кто внутри, хотели бы из неё вырваться; те, кто снаружи, хотели бы ворваться в неё (Э. Базен); Из всех серьезных вещей брак – самая шутовская (П. Бомарше); Брак – и не рай,

и не ад, это просто чистилище (А. Линкольн); То, что мы видим так мало удачных браков, как раз и свидетельствует о ценности и важности брака (М. Монтень); Брак – это долгий разговор, прерываемый спорами (Р. Стивенсон); Брачный союз – первая ступень человеческого общества (Цицерон); Не мав лиха, так оженився; Ожениться – не дощик переждати; Бідному жениться, то день укоротиться; Не з багатством жити, а з людиною! За молодим весело жити, а за старим затишно; Не бери від породи, а бери від природи; Бери до пари, щоб не взяли татари; Не шукай красоти, а шукай доброти; Жениться – не лапоть надеть; Не с багатством жить, – с человеком.

Оцінка шлюбу широко представлена і в номінативно-характерологічних одиницях, передусім у фраземах: нерівний шлюб – неравный брак; щасливий шлюб – счастливый брак; вдальний шлюб – удачный брак; церковний шлюб – церковный брак; цивільний шлюб – гражданський брак; вільний шлюб – свободный брак; шлюб за розрахунком – брак по расчету; шлюб по любові – брак по любви тощо. Домінують у цьому типі фразеологічних одиниць іменні фразеологізми, а дієслівні представлені менше і пов'язані з номінацією певних дій: жити у шлюбі – жить в браке; взяти шлюб – заключить брак; підписати шлюбний контракт – подписать брачный контракт. Це стосується також ідіом, що позначають шлюб: йти під вінець; стати на рушник; знайти свою половину; узи Гіменея – узы Гименея.

Розгорнутий опис концептів «кохання і шлюб» за допомогою фразеологізмів дозволяє зробити висновок, що ці концепти містять у собі низку часткових ідеограм: ідеальне уявлення про шлюб, ідеальне уявлення про супутника життя, ідеальне уявлення про подружнє життя, фатальне уявлення про супутника життя, уявлення про тривалість шлюбу, номінативно-характерологічна оцінка шлюбу. Елементи концептів «кохання і шлюб» реалізуються у вербальних формулах, багато з яких стали стійкими, а інші займають проміжне місце від словосполучення до фразеологізму. У концептах «шлюб і сім'я» реалізується культурно-історичний досвід нації.

Список використаних джерел:

1. Біблія в перекладі Огієнка. URL: [https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%8F_\(%D0%9E%D0%B3%D1%96%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE\)](https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%8F_(%D0%9E%D0%B3%D1%96%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE))
2. От Марка святое благовествование. URL: <https://www.bible.com/ru/bible/400/mrk.10.6-9.syno>